

Focus op de steinerschool

Ramon De Jonghe

Focus op de steinerschool

Onderwijs op maat van wie?

Titel: Focus op de steinerschool – Onderwijs op maat van wie?

Auteur: Ramon De Jonghe

Afbeelding omslag: Swordofpoison

Uitgever: Unibook

Jaar van uitgave: 2009

ISBN: 9789081422215

Trefwoorden: antroposofie, steinerschool

Copyright: de auteur

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud

<i>Een oud-leerling</i>	7
Woord vooraf	9
Inleiding	12
1. Concept steinerschool	18
1.1. Definitie en ontstaan	18
1.2. Opbouw	18
1.3. Onderwijsvrijheid.....	20
2. Nader bekeken.....	22
2.1. Uithangbord	22
2.2. Totaalweigeraars	23
2.3. Uit onklare bron.....	25
2.4. Hoezo, worden wie je al bent?	27
3. Persoonlijke ervaring	31
3.1. De kaken strak op elkaar	31
3.2. Geen incidenten.....	36
4. Waarom steinerschool?	41
4.1. Mooie plaatjes.....	42
4.2. De argeloze ouder	44
5. Steiner en zijn idee fixe.....	49
5.1. Imaginatie	50
5.2. Driewerf hoera	54
5.3. Karma en reïncarnatie	57
5.4. Alle heiligen nog aan toe	61
6. Didactische antroposofie.....	66
6.1. Temperamentvol.....	67
6.2. Rekenen op hoop	69
6.3. Een benadering van lezen	76
6.4. ICT staat niet voor InCompeTent.....	85
6.5. Euritmie: de poppetjes aan het dansen	91
6.6. Geschiedenis: een algemeen verbreid geloof?.....	93
7. Rassenleer: lang leve de Ariërs	107
7.1. Het rassenvraagstuk.....	108

8. Aftandse pedagogie.....	112
8.1. Ont-individualisering	112
8.2. Kinderen van erfzonde bevrijden	113
8.3. Extreem over links.....	118
8.4. Zinvol straffen?	119
8.5. Willekeurige leraren	124
9. Ah, sociaal.....	130
9.1. Sekte: hoe kom je erbij?	131
9.2. Oudertje strek je.	140
9.3. Zijn wel vaart wel.....	142
Geraadpleegde literatuur	147

Een oud-leerling

‘Ik leefde in een wereld van elfen, kabouters en trollen, uitgebeeld op kleurrijke tafels en schoolborden. Met twee bevlogen ouders die beiden werkzaam waren in de steinerschool en de bijhorende cultuur volledig omarmden, zou ik groot gaan worden. Gevoelig, open en vol vertrouwen ging ik aan de hand van mijn moeder naar school, maar al vrij snel veranderde mijn kindbewustzijn in een alert volwassen bewustzijn.

Naast de schoonheid en liefde die werd uitgedragen, bleef mijn kleine onderbuik signalen opvangen die een tegengesteld gevoel gaven. De tegenstellingen bleken heel groot. Aan de ene kant waren daar de lieve meesters en juffen, aan de andere kant de onbekwame, labiele. Het kon gebeuren dat de dag begon met een prachtig verteld verhaal, om een uur later aan de oren door de klas te worden gesleurd. De voetbal die ik van mijn biologische vader kreeg, werd voor mijn ogen lek gestoken, begeleid met de educatieve wijsheid: ‘Als je voetbalt, schop je tegen de aarde’. Die voetbal was voor mij niet alleen belangrijk om de stress te kunnen reguleren, maar had ook een emotionele waarde. Ik had de bal gekregen van mijn vader, die ik 5 jaar niet mocht zien omdat hij geen antroposoof was. U begrijpt toch dat ik mij een beetje ging verzetten tegen deze manier van doen? Helaas werd dit beantwoord met nog zwaardere straffen en nog meer krankzinnigheid. Het isoleren en negeren, afgewisseld met slaan, porren, orentrekken en verbaal afbranden werden mijn deel en hield teveel jaren aan.

Het gaat goed met mij. Ik heb mijn belevenissen goed kunnen verwerken en een plaats in mijn leven gegeven. De artikels die Ramon De Jonghe op zijn website publiceert, hebben hierin een uitstekende

rol vervuld. Hij heeft met zijn teksten op een eerlijke en realistische manier de donkere kant van de Nederlandse en Belgische steinerscholen belicht. Net zoals andere mensen die hun ervaringen met de antroposofische beweging op het internet of elders hebben gepubliceerd. Mijn wens en hoop zijn dat de antroposofie haar ingestorte muren verder afbreekt, waardoor ze zichzelf kan transformeren naar een transparante spirituele beweging. Ook hoop ik dat deze transformatie een verdere heronderhandeling met de oude, starre overtuigingen en dogma's teweegbrengt. Zowel binnen als buiten de antroposofie is de roep om een grondige verandering groot. Ik denk dat er genoeg potentie aanwezig is om diep te schouwen in de eigen gelegingen om zo daadwerkelijke veranderingen toe te laten.'

Woord vooraf

Dit schotschrift is een aanvulling op wat ik in tientallen kritische artikels schreef. Uit de reacties op en naar aanleiding van die artikels bleek niet alleen dat er mensen zijn die, zacht uitgedrukt, nare ervaringen hebben gehad met de steinerschool, maar vooral dat men blij was dat er eindelijk eens iemand in het Nederlands taalgebied de problemen in het steineronderwijs publiek bij naam begon te noemen. Het leverde vooral veel herkenning op. De donkere kant van de steinerschool belichten, waardoor een mogelijkheid wordt gecreëerd om in te zien dat die er wel degelijk is, werd voor mij een niet te verwaarlozen drijfveer om dit schotschrift te schrijven. Vanzelfsprekend denkt niet iedereen er zo over. Er komen ook wel eens andere gedachten langs.

‘Is het nodig een schotschrift over de steinerschool te publiceren? Per slot van rekening is de steinerschoolbeweging in de maatschappij een vrij onbekend verschijnsel en op onderwijsvlak een marginaal gegeven. Wie maakt erom dat het goede of slechte scholen zijn? Ze betekenen te weinig om er aandacht aan te besteden.’ Ook de houding die achter deze gedachten schuilgaat en die er een is van problemen wegcijferen, heeft me gemotiveerd om aandacht aan steineronderwijs te besteden. Het klopt dat wanneer naar de steinerschool wordt gekeken als een van de vele schoolbewegingen binnen het onderwijs, het weinig verschil maakt of ze het goed of niet goed doet: haar impact op de kwaliteit van onderwijs is verwaarloosbaar. In geval ze van het onderwijstoneel zou verdwijnen, heeft dat geen consequenties voor het ‘gewone’ onderwijs, noch zal de samenleving zichtbaar veranderen.

Het wordt een ander verhaal wanneer we haar impact op het kind bekijken. Dan kijken we niet langer naar hoe de steinerschool functioneert binnen het onderwijslandschap en de onbeduidende rol die ze daar speelt, maar wel hoe haar functioneren van invloed is op het welbevinden van kinderen. Hoe gaat men er met kinderen om en hoe (door welke bril) kijkt men ernaar? Natuurlijk: op elke school van

welk net dan ook komen situaties voor waarin een kind zich niet goed voelt doordat voor hem geen geschikte pedagogische of didactische aanpak is gevonden. In de steinerschool komen die situaties echter met de regelmaat van een Zwitserse klok voor. En terwijl *‘vandaag de dag alom de overtuiging heerst dat functioneren op school een wisselwerking impliceert tussen cognitieve en sociaal-emotionele factoren’*¹ en men in die context nieuwe wegen om te onderwijzen exploreert zodat de school een plaats kan worden waar ieder kind zich goed kan voelen, blijkt die wetenschap in de steinerschool niet te zijn doorgedrongen.

Meer nog: vaak huldigt men wanneer een kind individuele problemen heeft de ontegensprekelijke, maar niets aan de oplossing van het probleem toevoegende waarheid dat steineronderwijs niet voor ieder kind geschikt is. Maar mag men zich er, wanneer de aanpak voor een bepaald kind niet werkt als school vanaf maken door te stellen dat een kind niet in de school past? Of zoals de voorzitter van een steinerschool, die dezelfde functie vervult voor de Federatie van Rudolf Steinerscholen in Vlaanderen, in 2007 in de media kwam vertellen dat *‘als men niet tevreden is over onze school, het iedereen vrij staat om op een ander te gaan’*.² Ontevreden over de steinerschool zijn er trouwens in overvloed (we horen ze alleen maar heel zelden). Dat de voorzitter in haar redenering net die specifieke kinderen over het hoofd ziet die extra aandacht nodig hebben omdat de school voor hen geen oplossing vindt, zal waarschijnlijk een consequentie zijn van haar politiek van ‘niet tevreden, ga dan op een ander’. Een betere redenering zou kunnen zijn: ‘Wij gaan nog meer ons best doen voor die kinderen zodat de ontevredenheid omslaat in tevredenheid’. Een dergelijke instelling vereist natuurlijk een zekere fijngevoeligheid om een probleem te zien en een beetje intelligentie om het dan ook effectief aan te pakken en op te lossen. Moeilijkheden negeren of aan de kant schuiven horen daar niet bij.

Opvallend is dat wanneer ontevreden ouders het over hun ervaringen en die van hun kinderen op school hebben, ze vaak een gelijkaardig

¹ H. Brutsaert, School, gezin en welbevinden – zesdeklassers en hun sociale omgeving, Garant 1993

² P. Verbruggen, Twee jaar leerachterstand na vijf jaar Steinerschool, HLN 30/04/2007

verhaal vertellen waarin dezelfde thematiek steeds weer opduikt: dogmatisme, gebrekkige aanpak van problemen, slechte evaluatie, niet evenwaardig worden behandeld door leraren en andere ouders, leerlingen middelbare school die door leraren niet als jongvolwassenen worden behandeld, leerkrachten die persoonlijke vrijheid boven schoolafspraken plaatsen, enz. Het zijn trouwens niet alleen ouders die deze woorden in de mond nemen. Ook leraren laten zich al wel eens in dezelfde strekking uit over hun school. Redenen genoeg om een schotschrift te wijden aan enkele knelpunten in de steinerschool.

Ramon De Jonghe

Inleiding

Steineronderwijs profileert zich graag als steeds vernieuwend en vooruitstrevend. In de praktijk blijkt vaak het omgekeerde en de talrijke vernieuwingen die de laatste decennia in het onderwijsveld zijn doorgevoerd, lijken aan de steinerschool te zijn voorbijgegaan. Een paar jaar geleden bevestigde een schoolbegeleider *‘dat in de hele geschiedenis van de steinerschool in feite weinig is gebeurd. Er wordt nog steeds periodeonderwijs gegeven en de thematieken zijn nog grotendeels hetzelfde. Ideeën van Steiner worden nog klakkeloos overgenomen.*³ Dat is op zich niet zo verbazingwekkend.

Wanneer we historisch naar het onderwijs en meer bepaald de visie op ontwikkeling van kinderen kijken, blijkt dat drie grote strekkingen de laatste eeuw hun stempel op het onderwijs hebben gedrukt. Dat zijn: klassiek onderwijs (ontstaan 19de eeuw, eenzijdige nadruk op leerstof), reformpedagogie (Steiner, Freinet, enz., ontstaan begin 20ste eeuw, eenzijdige nadruk op het individuele) en ontwikkelend onderwijs (o.a. Vigotsky, tweede helft 20ste eeuw, individu en leerstof gaan samen). Het laatste noemt men regulier onderwijs en is in wezen een reactie van het klassiek onderwijs op de reformpedagogie, die op haar beurt weer een reactie was op het klassiek onderwijs. In die context zou men eigenlijk reformscholen kunnen zien als traditioneel onderwijs (de traditie van de grondlegger volgend), waar men reguliere scholen als vernieuwingsonderwijs zou kunnen betitelen (mee veranderend met en aanpassend aan de samenleving of ontwikkelend). Uitgangspunt van ontwikkelend onderwijs: niet alleen de persoonlijkheid van het kind, maar ook de verhouding van die persoonlijkheid, of misschien beter individualiteit, met de cultuur dient de volle aandacht te krijgen. Of: innerlijke ontwikkeling in samen spel met uiterlijke factoren.

De werkwijze van reformscholen zoals de steinerschool, waarbij men vooral focust op de persoonlijkheid, wordt ook wel adaptief onderwijs genoemd. Vrij vertaald betekent dit: onderwijs op maat. Nu zou al vlug kunnen worden gedacht dat dit in het geval van de steiner-

³ Y. van Holsteijn, Vrijeschoolonderwijs toe aan vernieuwing?, Seizoener 2006

school ‘op maat van het kind’ betekent. Onderwijsdeskundigen wijzen er echter regelmatig op dat de steinerschool een normatieve pedagogie hanteert die sterk is georiënteerd op Rudolf Steiners denkbeelden over de ontwikkeling van de mens. Men zou ze op maat van deze ideeën kunnen noemen. In een in 2007 verschenen kaderdocument van de Federatie van Rudolf Steinerscholen in Vlaanderen kunnen we lezen dat steinerscholen werken met het antroposofische mensbeeld om naar de mens en het kind te kijken. Dit mensbeeld staat centraal in al het pedagogische handelen en in de ontwikkeling van visies rond de school. Het is om een beter begrip te krijgen van wat de steinerschool nastreeft belangrijk om te weten wat het antroposofisch mensbeeld precies inhoudt. In verscheidene hoofdstukken van deze publicatie zal daarom verwezen worden naar dit mensbeeld. Wat niet wil zeggen dat het in detail zal worden besproken. Alleen de grote lijnen zullen worden weergegeven in een poging het verband zichtbaar te maken tussen de achterliggende filosofie van de steinerschool en de daaruit voortvloeiende pedagogische problemen in de schoolpraktijk. Dat is geen gemakkelijke opgave: Steiners oeuvre beslaat meer dan driehonderd titels. Zijn verzamelde werk, de Gesamtausgabe, is in zijn totaliteit op te vatten als een soort bijbel voor antroposofen, de aanhangers van Steiners leer: het is een uitputtend oeuvre dat uitblinkt in vaagheid.

Vanwege de vaagheid van stellingen en de bijhorende mogelijkheden tot zeer ruime interpretatie is de inhoud van Steiners leer op alle terreinen toepasbaar. De geesteswetenschappelijke inzichten die vanuit hogere, geestelijke werelden via een verborgen boek (Akasha) aan Steiner zijn geopenbaard kunnen niet aan de werkelijkheid worden getoetst. Uitgezonderd, aldus de aanhangers, wanneer de richtlijnen van Steiner onbevooroordeeld worden opgevolgd. Dit heeft veel van een gesloten systeem waarin de ‘meester’ de waarheid in pacht heeft en de discipelen, als ze maar goed hun best doen, misschien kunnen opklimmen tot het niveau van hun vereerde meester om deelgenoot te worden van het inzicht in universele waarheden. Dat Steiners leer zelden strookt met de empirische werkelijkheid; vol beeldspraak zit die wordt voorgesteld als feiten; wordt geïmmuniseerd tegen kritiek en bovendien dubieuze rassentheorieën bevat, wordt niet zelden door antroposofen weggewuifd met de eenvoudige zinsnede: ‘Om Steiner te begrijpen dient men de antroposofische scholingsweg te hebben

doorlopen'. Dit is vergelijkbaar met wat voorkomt in eender welke religie die zich beroept op een heilig boek. Wat zegt men daar: 'God (en al zijn varianten) heeft altijd gelijk, want het staat geschreven'.

De steinerpedagogie zit in de door Steiner opgehoeste antroposofische 'bijbel' ingebed. Wat houdt de antroposofische scholingsweg precies in? Een moeilijke vraag, waarop misschien alleen God het antwoord kent. Van de top van de steinerschoolbeweging valt voor de beantwoording van deze vraag in ieder geval niet veel te verwachten. Werner Govaerts van de Mandaatgroep Vorming en Opleidingen van de Federatie van Steinerscholen worstelt met het vinden van een beschrijving van wat antroposofie inhoudt. Uit een artikel op zijn website komt naar voor *'dat aangezien de steinerscholen hun onderwijs verstrekken vanuit de pedagogische ideeën van Rudolf Steiner en aangezien de pedagogische inzichten van Rudolf Steiner deel uitmaken van zijn globale visie op mens en wereld (m.a.w. zijn levensbeschouwing), die hij zelf antroposofie of geesteswetenschap heeft genoemd, zal het duidelijk zijn dat de antroposofie als levensbeschouwing een fundamentele rol speelt als achtergrond van de steinerpedagogie. Het is echter niet gemakkelijk een omschrijving of een definitie van de antroposofie te geven. De antroposofie is zo omvattend dat het voor elke geïnteresseerde een levenslange zoektocht is'*.⁴

Een levenslange zoektocht. Is het dan niet aannemelijk dat wanneer een school op die levenslange zoektocht in cirkeltjes blijft draaien haar leerlingen bij het verlaten van de school zijn veroordeeld tot levenslang achter de feiten aanhollen? Wanneer zich in de praktijk problemen voordoen die zijn terug te voeren op de achterliggende wereldbeschouwing, is het voor woordvoerders van de steinerschool niet moeilijk om met teksten aan te komen zetten die het tegenovergestelde aantonen. Zoals aangehaald: de antroposofie, wat dat blijkbaar buiten een levenslange zoektocht ook mag zijn, is veelomvattend. Bovendien hebben antroposofen, de mensen die de touwtjes van de steinerschool strak in handen hebben, de onhebbelijkheid dat

⁴ W. Govaerts, Het pedagogisch project van de middelbare Steinerscholen, http://users.telenet.be/artikelarchief/Paginas/Artikels/O_PedProjMidSch.html, (oorspronkelijk verschenen in *Schoolleiding en -begeleiding*, Wolters-Plantyn 28/05/2000)

ze in het publieke debat zelden te kennen geven hoe ze echt over onderwijs denken. En nog minder schrijven ze hun ware gedachten op, enkele uitzonderingen buiten beschouwing gelaten.

Die gedachten komen wel aan het licht wanneer men enkele jaren vertrouwelijk met antroposofen omgaat en de zo opgedane ervaringen koppelt aan een studie van de antroposofische literatuur. Door het niet in overeenstemming zijn van wat intern wordt gezegd en dat wat naar buiten toe wordt uitgedragen, doemt al vlug het beeld op van een verborgen agenda. Zelfs een vooraanstaand antroposoof die zich momenteel op politiek terrein begeeft, maakte in 2003 in een van zijn verhandelingen de toespeling dat in vele boekjes over steinerpedagogie duidelijke stellingen van Steiner ontbreken.⁵ Het ging dan meer bepaald over Steiners visie op de scheiding van staat en onderwijs.

In wezen komt het erop neer dat in de dialoog met steineradepten zelden een bindende conclusie uit de bus komt. Bij vragen krijg je heel diplomatisch zowel *ja* als *nee* en soms ook nog *misschien* te horen. Als je bijvoorbeeld vraagt of antroposofie tot de leerstof op steinerscholen behoort, kan je een antwoord in deze stijl verwachten: ‘Antroposofie behoort principieel niet tot de leerstof in steinerscholen en in de lessen wordt in de regel nooit over antroposofie gesproken. Behalve wanneer de leerlingen er zelf om vragen, wordt vrijblijvend een inzicht in de antroposofie van Rudolf Steiner aangeboden. Maar doordat de leraren hun methodes baseren op inzichten die ze aan de antroposofie ontleen heeft dat natuurlijk een invloed op het onderwijs dat ze verstrekken.’ In de regel geen antroposofische inhoud in de les, maar het gebeurt wel eens. Maar: wanneer een leraar eens de naam Rudolf Steiner of het woord antroposofie laat vallen, zal het toch niet verbazen dat leerlingen daar meer over willen weten (als ze thuis al niet zijn opgegroeid met het antroposofisch gedachtegoed). En wat te denken van leraren die bijvoorbeeld afbeeldingen van Steiner met daarbij een korte levensbeschrijving in de schriften van leerlingen plakken? Natuurlijk: dat wordt niet gezien als leerstof, maar louter als *objectieve* informatie. Deze tegenstrijdigheden komt men overal waar antroposofen hun stem

⁵ J. Verhulst, Condorcet en Steiner over democratie en onderwijs, Democratie.nu (oorspronkelijke uitgave Witte Werf 2003)